

Діана С. Голубка¹, Галина С. Іванишина²

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОГО ФРАНЧАЙЗИНГУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ

У статті розглянуто актуальні питання розвитку франчайзингу в контексті посилення внутрішніх та зовнішніх викликів і загроз у системі міжнародних економічних відносин. Проаналізовано роль та місце екологічного франчайзингу у поглибленні інноваційних перетворень в економіці, цифровізації бізнес-процесів, економічної конвергенції та досягненні цілей сталого розвитку.

На основі розуміння франчайзингу як моделі організації міжнародного бізнесу, обґрунтовано заходи підтримки розвитку екологічного франчайзингу в умовах посилення економічної конвергенції та його позитивного впливу на розвиток національної економіки.

Ключові слова: франчайзинг, екологічний франчайзинг, економічна конвергенція, міжнародні економічні відносини, цифровізація, цифрова трансформація, бізнес-моделі, екоінновації, інституціонально-організаційний механізм.

Рис. 6. Лім. 24.

DOI: 10.32752/1993-6788-2025-1-284-345-357

Diana Holubka, Halyna Ivanyshyna

DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL FRANCHISING UNDER CONDITIONS OF ECONOMIC CONVERGENCE

The article examines current issues of franchising development in the context of increasing internal and external challenges and threats within the system of international economic relations. The article analyzes the role and place of ecological franchising in deepening innovative transformations in the economy, digitalizing business processes, fostering economic convergence, and achieving the Sustainable Development Goals.

Based on an understanding of franchising as a model of organizing international business, measures to support the development of ecological franchising under conditions of increasing economic convergence and its positive impact on the development of the national economy are substantiated.

Keywords: franchising, ecological franchising, economic convergence, international economic relations, digitalization, digital transformation, business models, eco-innovation, institutional and organizational mechanism.

Peer-reviewed, approved and placed: 15.02.2025.

Постановка проблеми. Події останніх десятиліть ознаменувалися великими соціально-економічними потрясіннями, фінансово-економічними кризами, нестачею ресурсів, продовольства та міграцією населення. Цілком справедливо вважати, що в сучасних умовах ведення господарства важко “вижити” тим країнам, які самотійно, без колективної співпраці та економічного співробітництва, прагнуть подолати соціально-економічно труднощі. На сучасному етапі розвитку світового господарювання Україна перебуває в стані постійних “економічних стресів” спричинених як внутрішніми, так і зовнішніми політичними, демографічними, організаційно-системними та війсьними чинниками. Саме тому на загал дня постає нагальне

¹ Ivan Franko National University of Lviv. Ukraine.

² National academy of Manangement. Ukraine.

питання щодо пошуку та впровадження нових підходів у системі державної і недержавної форм господарювання, зокрема на кшталт екологічного франчайзингу.

Безперечно, повномасштабне вторгнення РФ в Україну досить потужно вплинуло на актуалізацію безпекових, екологічних та стабілізаційних детермінантів розвитку національної економіки. В умовах воєнного стану в країні, сотні і навіть тисячі українських бізнесів релокувалися за кордон чи, в кращому випадку, у західноукраїнські області. Враховуючи вищевикладене, а також в контексті зближення українського бізнесу (особливо в прикордонних областях нашої країни) з приватними та державними підприємствами Польщі, Румунії, Молдови, Угорщини, Словаччини і актуалізується потреба в дослідженні економічної конвергенції у царині екологічного франчайзингу. Слід зазначити, що поряд з економічним розвитком та соціальними викликами поглиблюються і екологічні проблеми. Стосовно ж економічної конвергенції зазначимо, що для України, крізь призму соціалізації та екологізації, даний процес є надважливим та потребує теоретичної обґрунтованості, а також висвітлення практичних аспектів їхнього взаємовпливу не тільки в умовах воєнного стану, але й часи повоєнного відновлення.

Саме тому, на наш погляд, мова повинна йти про висвітлення екологічного франчайзингу у контексті економічної конвергенції, що і стало предметом даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Концептуальні аспекти національної економіки щодо еколого-економічного розвитку та безпеки, а також теоретико-методологічні та прикладні засади до аналізу економічних конвергенційних процесів, франчайзингу в цілому та, зокрема екологічного франчайзингу у системі національної економіки, стали об'єктом дослідження багатьох українських та зарубіжних учених, серед яких: Р. Білоскурський, А. Верстак, О. Власюк, В. Голян, І. Грабинський, С. Злупко, Н. Краус, К. Краус, І. Назаркевич, С. Огінок, Н. Стручок, Л. Українець та інші.

Мета дослідження. Основною метою дослідження є вивчення особливостей і напрямів розвитку екологічного франчайзингу в умовах економічної конвергенції та міжнародних господарських відносин.

Основні результати дослідження. Для господарського розвитку України розгляд питань щодо внутрішньої конвергенції з соціальних, економічних та екологічних засад набувають все більшого значення з огляду на конвергенційну міжнародну практику. З одного боку, «необхідність використання конвергенції обумовлена тим, що в умовах глобалізаційних трансформацій змінюються підходи до формування механізму управління підприємствами та виникає потреба у застосуванні міждисциплінарності» [1, с. 46], а з другого – конвергенція сприяє вдосконаленню механізму управління національними підприємствами відповідно до глобалізаційних трансформацій, а також виступає своєрідним показником інтеграції України до економічної системи Європейського Союзу.

В загальному, ризики і загрози, поряд із перевагами й користями від членства України в ЄС (у короткостроковій, і довгостроковій перспективах),

досліджуються науковцями і вивчаються дослідниками як в економічному, так і в інституційному та соціогуманітарному контексті [2, с. 97].

“Конвергенційна тенденція, хоча й ослаблена в кризові періоди, спостерігається у розвитку регіонів ЄС і за показником продуктивності праці. Однак через низку причин, насамперед, інституційних і технологічних, конвергування не є швидким і масштабним, а тому регіональні диспаритети у цій сфері залишаються значимими” [3, с. 12].

Для прискорення і гармонізації економічного розвитку України з країнами ЄС, необхідне стимулювання економічних конвергенційних процесів на регіональному рівні, з урахуванням їх довгострокових перспектив [3, с. 13]. Є сенс використовувати сходження регіонів в економічній сфері для згладжування диспропорційності в екологічній сфері, що співзвучно з позицією сталого розвитку країни [1, с. 48]. Процес конвергенції є основоположним у формуванні концепції управління безпекою розвитку екологічних питань підприємства через “злиття” структурних складових – “розвиток” і “безпека” – в систему концептуальних основ, таких як: сутність, мета, принципи та методи й прийоми управління [4, с. 337–338] екологічною ефективністю.

Економічна доцільність конвергенції в екологічному франчайзингу полягає у тому, що вона забезпечує стабілізацію, єдність, щільне зближення та примирення протилежностей. При цьому, результатом є: створення єдиної екокультури управління, ширший розвиток партнерських ековідносин, інноваційного співробітництва, досягнення конвергентної синергії та нової якості управління екологічним бізнесом. Конвергенція в екологічному франчайзингу передбачає зближення рівнів розвитку економічних агентів, тобто ті, що відстають у розвитку внаслідок використання застарілих технологій, поступово наздоганяють розвинені [5, с. 2, 4]. Цінним вважаємо наукове пояснення Т. Лепейко, О. Люльова та П. Денисенко терміну “еколого-економічна конвергенція” (від англ. convergence – зближення, сходження), що полягає на їхню думку “у застосуванні до регіонів деякого вирівнювання економічного та екологічного потенціалів територій на основі перерозподілу фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування з метою стимулювання екологічно сталого розвитку” [6, с. 177].

Економічна конвергенція, яка наразі простежується у світі, задає динамічного імпульсу для розвитку екологічного франчайзингу, підсилюючи його глобалізаційними та інтернаціоналізаційними процесами. Зазначимо, що вплив екологічного франчайзингу відчувається в науково-технічному складнику інноваційно-цифрового розвитку постіндустріальних країн. Стосовно України варто напрацювати власний механізм з дієвими інструментами здійснення франчайзингових відносин [7, с. 6], які б стали основою відповідних процесів, зокрема, залучення інвестицій.

Як показує світовий досвід, для економіки країни, на території якої розвивається бізнес, побудований на основі франчайзингу, притаманним є залучення прямих іноземних інвестицій, які задовольняють потребу в обмеженості ресурсів та дають змогу покращити якісні характеристики власної продукції за допомогою використання сучасних технологій. Це, у

свою чергу, буде сприяти підвищенню конкурентоспроможності власного товарного виробництва та можливості надання послуг на ринках інших країн. Саме тому, виходячи на світові ринки, франчайзинг дозволяє побудувати власну бізнес-стратегію на основі використання нових технологій і дотримання міжнародних стандартів виробництва [10, с. 214], цим самим пришвидшуючи становлення економічної конвергенції.

В світлі нашого дослідження варто зазначити, що деякі вчені під екологічним франчайзингом, з одного боку, розуміють певний вид ринкових відносин, який будується на класичній схемі. При цьому діяльність франчайзі і франчайзерів спрямована на екологію, захист навколишнього середовища та здоровий спосіб життя [12, с. 122]. З другого боку, вважають, що екологічний франчайзинг виступає одним із ключових управлінських інструментів у сфері формування еколого-інноваційного розвитку глобальної, національної та регіональної економіки [13, с. 25].

Зважаючи на зазначене, нами зроблена спроба запропонувати базову модель значення та ролі екологічного франчайзингу в системі міжнародних економічних відносин (рис. 1).

Рис. 1. Базова модель значення і ролі екологічного франчайзингу в системі міжнародних економічних відносин, авторська розробка

Аналізуючи рисунок 1 зазначимо, що екологічний франчайзинг дозволяє швидше досягнути цілей сталого розвитку, що визначенні ЄС (Європейським Союзом або законодавством Європейського Союзу...). Цілком справедливо, що використовуючи сучасні цифрові інструменти та новітні технології, можна швидше знайти бізнес-партнерів в інших країнах та вступити з ними у франчайзингові бізнес-відносини. В сучасних умовах господарювання “франчайзинг має всі шанси стати ефективним методом організації та розвитку відцифрованого і мобільного бізнесу. Франчайзинг дає змогу зменшити кількість ризиків для власника бізнесу шляхом використання вже відомого бренду та апробованої бізнес-моделі в умовах посиленої віртуальної реальності і прискореного відцифрування бізнес-процесів” [14, с. 1]. Використання екологічного франчайзингу має на меті зменшити витрати та підтримати стимул для надання високоякісних послуг для остаточного збільшення прибутку [15, с. 32]. При цьому слід зауважити, що франчайзинг практично не має обмежень, за виключенням сфер, пов’язаних з виробництвом високотехнологічних продуктів і необхідністю їх обслуговувати [8, с. 148].

В цілому, франчайзинг дає змогу відкрити бізнес, який вже був апробований і є прибутковим. Для українських потенційних бізнесменів це

має надзвичайно важливе значення, адже після повномасштабного вторгнення РФ на територію України багато бізнесів закрилися або релокувалися до інших країн. Отже, щоб перезавантажити підприємницьку діяльність, українському бізнесові варто зосередитися на можливостях, які дає франчайзинг, зокрема екологічний [7, с. 3]. Авторське бачення базової моделі уявного місця екологічного франчайзингу в системі координат сучасних форм торговельних відносин подано на рисунку 2.

Рис. 2. Базова модель уявного місця екологічного франчайзингу в системі координат сучасних форм торгівлі, авторська розробка

Грунтовний аналіз онлайн та офлайн торгівлі свого часу здійснили українські дослідники Н.М. Краус та К.М. Краус [16; 17]. Вони проаналізували екологічні аспекти франчайзингових взаємозв'язків крізь призму енергоефективності, скорочення відходів, розвитку зеленого маркетингу, функціонування цифрових платформ, зелених стимулів на кшталт пілг для екобізнесу [14, с. 3-4; 18; 19]. Серед користностей та соціально-економічних ефектів від впровадження екологічного франчайзингу науковці назвали дотримання екологічних принципів ведення бізнесу, що закладені в цілях сталого розвитку; досягнення раціонального використання ресурсів; культивування “розумного” споживання серед населення.

Разом з тим, він дозволяє зробити кращий вибір з поміж можливих варіантів на користь раціонального способу заміни обладнання або провести його модернізацію [9, с. 163-164].

Відповідно до принципів екологічного франчайзингу, всі аспекти господарської діяльності сучасної корпорації франчайзера та франчайзі мають плануватися і здійснюватися з урахуванням запитів ринку, потреб і вимог (у т.ч. і екологічних) споживачів, будуватися на принципах екологічної користі [13, с. 25]. На рисунку 3 показано складові елементи та рушії розвитку екологічного франчайзингу в умовах цифровізації й економічної конвергенції.

В умовах цифровізації та віртуальної реальності для всіх форм підприємництва і для екологічного франчайзингу зокрема, з'являються нові рушії, стимули до просування й масштабування бізнесу. Зокрема, мова йде про активне використання аналітики з питань екологічно чистого споживання, перехід у мобайл, чат-боти і месенджери, оптимізація конверсії, збільшення відвідуваності сайту, ведення мікроблогу з питань екологічності, корпоративний блогін з питань екологічності товарів.

На ринку пропонуються екологічні послуги на кшталт “екологічного аудиту, експертизи, аутсорсингу та франчайзингу” [11, с. 219].

Рис. 3. Складові елементи та рушії розвитку екологічного франчайзингу в умовах цифровізації та економічної конвергенції, складено на основі власних уявлень і спостережень

Поділяємо наукові погляди Н.М. Краус та К.М. Краус щодо того, що “актуальними для споживачів стають франшизи, щодо розповсюдження органічних продуктів харчування. Все більшої актуальності набуває франшиза екологічного модного одягу і з розповсюдження зелених насаджень” [14, с. 4].

Серед пріоритетів, що простежуються в “розумному” екологічному франчайзингу в умовах економічної конвергенції є екофраншиза в безвідходній роздрібній торгівлі, енергоефективне освітлення, перехід на екологічно чисте пакування, екофраншиза на послуги органічного та сталого садівництва, зменшення харчових відходів є важливим компонентом екологічних практик, сталість у франчайзингу [23, с. 5]. Але, разом з тим, є і низька екологічна свідомість, непослідовність в екологічній діяльності, недотримання принципів екологічного менеджменту [20, с. 358]. Погоджуємося з думкою Н.М. Краус та К.М. Краус в частині того, що “екологічний франчайзинг може виступати якісною перспективною формою довготривалої ділової співпраці між компанією гігантом та МСБ на взаємовигідних умовах надання їм у використання ліцензій, торгових марок, апробованої бізнес-моделі, бізнес-ідеї” [14, с. 5]. Організаційно-економічний механізм функціональної взаємодії бізнесу за екологічним франчайзингом подано на рисунку 4.

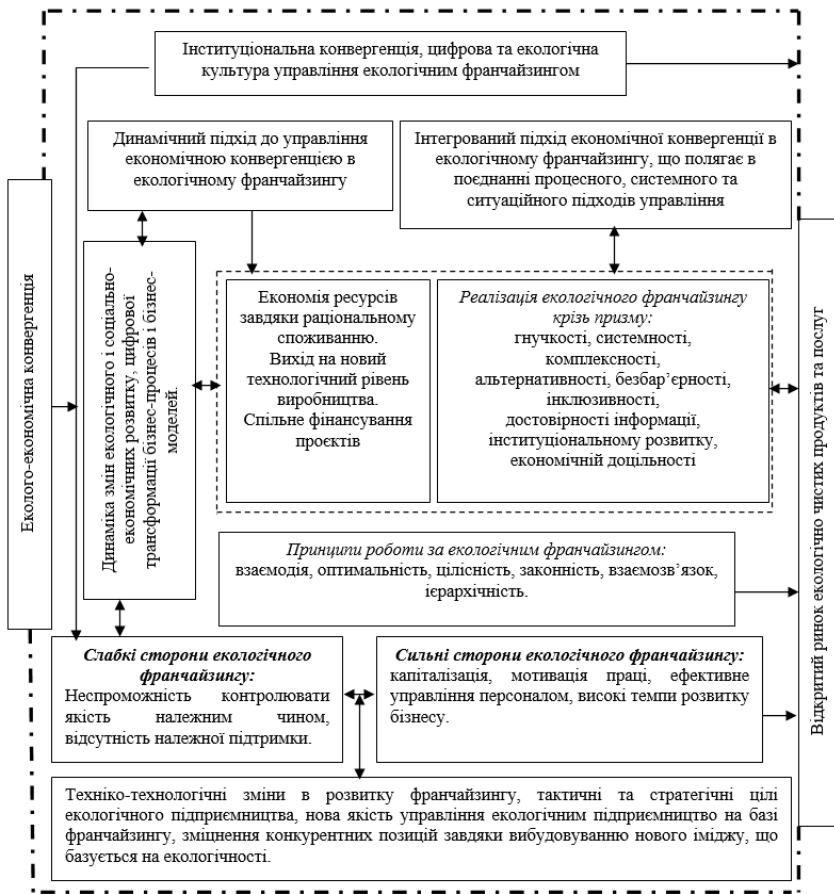

Рис. 4. Організаційно-економічний механізм функціональної взаємодії бізнесу за екологічним франчайзингом, авторська розробка

В Україні ринок екологічного франчайзингу перебуває в стані турбулентності і лише формується інституційно. Для того, щоб прискорити формування якісного ринку екологічного франчайзингу уряду варто активніше долучатися до даного питання. Є сенс провадити зміни в законодавчій базі, реалізовувати державні програми підтримки екологічного франчайзингу в частинні спрощення процедур, запровадження пільг [7, с. 2].

Наразі назріла потреба формування інституціонального середовища екологізації вітчизняного виробництва та торгівлі, яке дозволить використовувати складові екологічного менеджменту, а саме: екологічний інжиніринг та реінжиніринг, екологічний франчайзинг, екологічний бенчмаркінг, екологічну сертифікацію та екологічне маркування [21, с. 65]. Інституціонально-організаційний механізм цифрової трансформації бізнесу на засадах розвитку екологічного франчайзингу представлено на рисунку 5.

Рис. 5. Інституціонально-організаційний механізм цифрової трансформації бізнесу на засадах розвитку екологічного франчайзингу, авторська розробка

Погоджуємося з думкою науковця С. Огінок в частині того, що “для країни, на території якої розвивається франчайзинговий бізнес, це означає залучення прямих іноземних інвестицій, які задовольняють потребу в обмеженості ресурсів та дають змогу покращити якісні характеристики своєї продукції за допомогою залучення передових технологій, що дасть можливість підвищити конкурентоспроможність країни загалом. Виходячи на іноземний ринок, франчайзинг несе не лише свій бренд чи бізнес-стратегію, а і нові технології та вищі стандарти виробництва та життя” [22, с. 50]. Не винятком є і екологічний франчайзинг.

Екологічний франчайзинг товару являє собою продаж товарів, які вироблені франчайзером і мають товарний знак з екологічним маркуванням. Франчайзі, як правило, повинен здійснювати післяпродажне обслуговування товару [12, с. 123]. Франчайзингова компонента управління передбачає розвиток бізнесу та забезпечення його фінансової стійкості за рахунок докладання можливостей і резервів багатьох суб'єктів господарювання шляхом локалізації зусиль за пріоритетними, з огляду на економічні інтереси певної території чи держави загалом об'єктами [13, с. 22].

Українські дослідники Н.М. Краус та К.М. Краус дійшли висновку, що використання можливостей екологічного франчайзингу дозволяє досягнути соціально-економічних ефектів шляхом економії ресурсів для ведення і масштабування екологічного бізнесу; посилення конкурентних позицій на

ринку екологічного бізнесу; застосування нових прогресивних технологій, що дадуть змогу продукувати інноваційні товари та надати нові види послуг в умовах посиленої економічної конвергенції та цифровізації бізнес-процесів [23, с. 6]. Цілком справедливі твердження, з якими важко не погодитися, що угоди франчайзингу можуть стати формою екологічно орієнтованої підприємницької діяльності, вектором розвитку співпраці установ природно-заповідного фонду та представників приватного сектору, які бажають здійснювати свою діяльність з урахуванням природоохоронних імперативів та випускати дійсно екологічно чисту продукцію [24, с. 15].

Очевидним залишається і факт, того, що “екологічний франчайзинг є прогресивною формою трансферу технологій. Його використання на практиці засвідчило позитивне вирішення ряду екологічних питань в різних країнах. Екологічний франчайзинг в умовах економічної конвергенції дає змогу прогресивно розвивати цифрові бізнеси, що засновані на екологічних цінностях, підтримувати високі екологічні стандарти виробництва, покращувати якість наданої послуги й товару” [7, с. 6].

З метою розвитку екологічного франчайзингу, ми вважаємо за потрібне запропонувати деякі інструменти та заходи його підтримки, що набувають неабиякої актуальності в умовах посилення економічної конвергенції (рис. 6).

Рис. 6. Інструменти і заходи підтримки розвитку екологічного франчайзингу в умовах посилення економічної конвергенції, авторська розробка

Повна або часткова реалізація заходів підтримки, що вказані на рисунку 6 дозволить стимулювати лояльність у сфері торгівлі, адже екологічний

франчайзер, продаючи свою технологію виробництва екологічному франчайзі, не втрачає своє монопольне право на використання нових технологій. Також це сприятиме унеможливленню витоку виробничих секретів. Власник екобізнесу часто здійснює додаткові поставки відповідної екосировини, обладнання та напівфабрикатів, чим створюється можливість збільшення випуску екопродукції на експорт. Своєю чергою, екофранчайзі отримує доступ до нововведень, не витрачаючи кошти на їх розроблення [22, с. 52].

Майбутнє екофранчайзингу в Україні виглядає багатообіцяючим, оскільки на ринок виходить все більше місцевих і міжнародних брендів, а підприємці визнають потенціал екофранчайзингу як успішної бізнес-моделі. Враховуючи нестабільне економічне становище країни, екофранчайзинг – це шанс для бізнесу України вийти на новий рівень, але для цього необхідно вдосконалити нормативно-правову базу та підтримку з боку держави [10, с. 220].

Дієве використання екофранчайзингу, з урахуванням економічного паритету за функціями раціоналізації енерго-, ресурсо- й інноваційних витрат, сприятиме застосуванню удосконалених, оптимальних для України, форм фінансування високотехнологічної діяльності та її екологізації, покращенню інноваційної активності країни, регіонів, округів і територій. Відтак, такі заходи підвищать конкурентоспроможність національної економіки загалом, сприятимуть зміцненню економічних зв'язків між різними країнами та посилять свої позиції на світовій арені загалом [13, с. 18].

Висновки. Як результат, проведений вище аналіз дозволяє стверджувати, що інституціонально-організаційний механізм цифрової трансформації бізнесу на засадах розвитку екологічного франчайзингу крізь призму еколого-економічної конвергенції, допоможе стабілізувати і удосконалити роботу за прямим та багаторазовим екофранчайзингом, а також сприятиме ощадливому використанню виробничих і природних ресурсів.

1. Шкуренко О., Сластьяникова К. Конвергенція процесів управління підприємствами в умовах глобалізаційних трансформацій / О. Шкуренко, К. Сластьяникова // Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика» Серія «Економіка» Випуск 17(34), 2023. <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/619/526>.

2. Вертелева О. В. Економічна конвергенція країн ЄС та перспективи євроінтеграції України / О. В. Вертелева, О. О. Вертелева // Економіка та держава. 2014. № 11. С. 97–100. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2014_11_23.

3. Бурлай Т. В. Соціально-економічна конвергенція регіонів Євросоюзу: стан і перспективи [Електронний ресурс] / Бурлай Т. В. // Адміністративно-територіальні та економічно-просторові кордони регіонів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (19–20 берез. 2020 р.) / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; [редкол.: Данилишин Б. М. (голов. ред.) та ін.]. Електрон. текст. дані. Київ : КНЕУ, 2020. С. 11–16.

4. Мушнікова С. А. Конвергенція як системна основа побудови концепції управління безпекою розвитку промислового підприємства. Бізнес Інформ. 2019. №11. С. 336–342. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-11-336-342>

5. Шкуренко, О., Сластьяникова, К. (2023). Конвергенція процесів управління підприємствами в умовах глобалізаційних трансформацій. Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка, 17(34). [https://doi.org/10.33296/2707-0654-17\(34\)-12](https://doi.org/10.33296/2707-0654-17(34)-12)

6. Лепейко, Т., Люльов, О., & Денисенко, П. (2017). Економічний та екологічний потенціал конвергенції регіонального розвитку України. Mechanism of an Economic Regulation, (4 (78), 176–182. вилучено із <http://www.mer-journal.sumy.ua/index.php/journal/article/view/354>

7. Kraus N., Kraus K., Marchenko O. (2025). Institutional component of the formation of ecological franchising in the conditions of economic convergence. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*, Том 36(75), №1, С. 22–27.
8. Гринько Т., Крупський О. Франчайзинг як інструмент формування організаційної культури туристичних підприємств // *Актуальні проблеми економіки*. № 1 (163), 2015. С. 145–154.
9. Васюта В., Юхно В., Яковлева А. Франчайзинг як форма підприємницької діяльності в Україні: реалії та перспективи // *Галицький економічний вісник*. N 3. (88) 2024. С. 159–166. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.03.159
10. Бакай В., Пилипак О. Особливості здійснення підприємницької діяльності на основі використання франчайзингу // *Scientific journal “Modeling the development of the economic systems”* с. 214–221. <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-32>
11. Пельчер М.В., Кирич Н.Б. Вдосконалення екологічного менеджменту як сучасної технології управління вітчизняними // *Матеріали VII Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів. Актуальні задачі сучасних технологій* – Тернопіль 28–29 листопада 2018. С. 218–219. Режим доступу: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/27676/2/VII_AZST_2018v3_Pelcher_M_V-Improving_environmental_218-219.pdf.
12. Механізми екологічного франчайзингу в реалізації потенціалу сталого розвитку / І.О. Ілляшенко // *Економіка природокористування і охорони довкілля*: 36. наук. пр. К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2011. С. 121–128.
13. Бендасюк О.О., Микитенко В.В. Інструментарій еколого-економічного франчайзингу в системі сталого господарювання: технології застосування. // *Збалансоване природокористування*. № 4, 2020. С. 17–28. DOI: 10.33730/2310-4678.4.2020.226620
14. Kraus N., Kraus K., Radzikhovska Yu. (2025). Organizational and economic aspects of the development of ecological franchising in the context of globalization of the world economy. *Via Economica*, Вип. 8, С. 64–70.
15. Когут М.В., Копець Г.Р., Огієнко С.В. Франчайзинг як метод інтернаціоналізації бізнесу // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. С. 30–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-2675/2023-54-4> Режим доступу: <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2023/54-2023/6.pdf>.
16. Краус К.М., Краус Н.М., Манжура О.В. (2021). Електронна комерція та інтернет-торгівля: навчально-методичний посібник. Київ: Аграр Медіа Груп. 454 с.
17. Краус К.М., Краус Н.М., Кирилюк Є.М. (2024). Підприємництво. Індустрія. Економіка: імперативи інституціональних змін та феноменологія цифрової трансформації: монографія. Полтава: ПП “Астроя”. 320 с.
18. Kraus N., Kraus K. (2025). The emergence of sharing and circular economies through the implementation of sustainable development goals. *Економіка розвитку систем*, 7(1). С. 12–19. URL: <https://esd-journal.sumy.ua/index.php/journal/article/view/80/73>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2707-8019/2025-1-2>.
19. Kraus N., Kraus K., Babukh I., Lisitsa V., Novikova O. (2023). Activities of Digital Platforms on the Basis of Clusterization and Innovative Development Strategies in the Conditions of European Integration. *WSEAS Transactions on Environment and Development*, Vol. 19, Art. #108. 1179–1195. URL: <https://wseas.com/journals/ead/2023/c205115-1122.pdf>. DOI: 10.37394/232015.2023.19.108. Print ISSN: 1790-507, E-ISSN: 2224-3496.
20. Кривокульська Н.М., Богач Ю.А. Екологічний франчайзинг та аутсорсинг як інноваційні інструменти ведення бізнесу // *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск 17. 2017. С. 355–361.
21. Козловцева В.А. Удосконалення інституціонального середовища стимулювання екологічно чистого виробництва в агропромисловій сфері: публічний та внутрішньо-корпоративний рівень // *Агросвіт*, № 13, 2018. С. 63–72.
22. Огінок С.В. Франчайзинг як чинник міжнародного науково-технічного обміну // *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. С. 50 – 52. Режим доступу: http://business-navigator.ks.ua/journals/2018/44_1_2018/11.pdf.
23. Kraus N., Kraus K., Marchenko O. (2025). Actualization of “smart” ecological franchising in the system of international economic business relations. *Modern Economics*, 49, С. 119–123.
24. Ніколайчук Т.О. Використання франчайзингових угод у сфері заповідного фонду: плюси та мінуси // *European scientific journal of Economic and Financial innovation* №2(4) (2019). С. 14–20. DOI: <http://doi.org/10.32750/2019-0202>

1. Shkurenko O., Slastianykova K. Konverhentsiia protsesiv upravlinnia pidpriemstvamy v umovakh hlobalizatsiinykh transformatsii / O. Shkurenko, K. Slastianykova // *Elektronne naukovye fakhove vydannia «Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka» Seriiia «Ekonomika»* Vypusk 17(34), 2023. <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/619/526>.
2. Vertelieva O. V. Ekonomichna konverhentsiia krain YeS ta perspektyvy yevrointehratsii Ukrainy / O. V. Vertelieva, O. O. Vertelieva // *Ekonomika ta derzhava*. 2014. № 11. S. 97–100. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2014_11_23.
3. Burlai T. V. Sotsialno-ekonomichna konverhentsiia rehioniv Yevrosoiuzu: stan i perspektyvy [Elektronnyi resurs] / Burlai T. V. // *Administratyvno-terytorialni ta ekonomichno-prostorovi kordony rehioniv: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (19–20 berez. 2020 r.) / M-vo osvity i nauky Ukrainy, DVNZ «Kyiv. nats. ekon. un-t im. V. Hetmana» ; [redkol.: Danylyshyn B. M. (holov. red.) ta in.]. Elektron. tekst. dani. Kyiv : KNEU, 2020. S. 11–16*.
4. Mushnykova S. A. Konverhentsiia yak systemna osnova pobudovy kontseptsii upravlinnia bezpekoiu rozvytku promyslovoho pidpriemstva. *Biznes Inform.* 2019. №11. С. 336–342. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-11-336-342>
5. Shkurenko, O., Slastianykova, K. (2023). Konverhentsiia protsesiv upravlinnia pidpriemstvamy v umovakh hlobalizatsiinykh transformatsii. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka. Seriiia Ekonomika*, 17(34). [https://doi.org/10.33296/2707-0654-17\(34\)-12](https://doi.org/10.33296/2707-0654-17(34)-12)
6. Lepeiko, T., Liulov, O., & Denysenko, P. (2017). Ekonomichniy ta ekolohichniy potentsial konverhentsii rehionalnogo rozvytku Ukrainy. *Mechanism of an Economic Regulation*, 4 (78), 176–182. vyлучeno iz <http://www.mer-journal.sumy.ua/index.php/journal/article/view/354>
7. Kraus N., Kraus K., Marchenko O. (2025). Institutional component of the formation of ecological franchising in the conditions of economic convergence. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriiia: Ekonomika i upravlinnia*, Tom 36(75), №1, С. 22–27.
8. Hryenko T., Krupskiy O. Franchaizynh yak instrument formuvannia orhanizatsiinoi kultury turystychnykh pidpriemstv // *Aktualni problemy ekonomiky*. № 1 (163), 2015. S. 145–154.
9. Vasiuta V., Yuhno V., Yakovlieva A. Franchaizynh yak forma pidpriiemnytskoi diialnosti v Ukraini: realii ta perspektyvy // *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*. N 3. (88) 2024. S. 159–166. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.03.159
10. Bakai V., Pylypiak O. Osoblyvosti zdiisnennia pidpriiemnytskoi diialnosti na osnovi vykorystannia franchaizynhu // *Scientific journal “Modeling the development of the economic systems”* s. 214–221. <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-32>
11. Pelcher M.V., Kyrych N.B. Vdoskonalennia ekolohichnogo menedzhmentu yak suchasnoi tekhnolohii upravlinnia vitchyznianymy // *Materialy VII Mizhnarodnoi naukovy-tekhnichnoi konferentsii molodykh uchenykh ta studentiv. Aktualni zadachi suchasnykh tekhnolohii – Ternopil 28–29 lystopada 2018.* S. 218–219. Rezhym dostupu: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/27676/2/VII_AZST_2018v3_Pelcher_M_V-Improving_environmental_218-219.pdf.
12. Mekhanizmy ekolohichnogo franchaizynhu v realizatsii potentsialu staloho rozvytku / I.O. Illiashenko // *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkilia: Zb. nauk. pr. K.: DU IEPSR NAN Ukrainy*, 2011. S. 121–128.
13. Bendasiuk O.O., Mykytenko V.V. Instrumentarii ekoloho-ekonomichnogo franchaizynhu v systemi staloho hospodariuvannia: tekhnolohii zastosuvannia. // *Zbalansovane pryrodokorystuvannia*. № 4, 2020. S. 17–28. DOI: 10.33730/2310-4678.4.2020.226620
14. Kraus N., Kraus K., Radzikhovska Yu. (2025). Organizational and economic aspects of the development of ecological franchising in the context of globalization of the world economy. *Via Economica*, Vyp. 8, С. 64–70.
15. Kohut M.V., Kopets H.R., Ohienko S.V. Franchaizynh yak metod internatsionalizatsii biznesu // *Naukovyi visnyk Mizhnarodnogo humanitarnoho universytetu*. S. 30–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-2675/2023-54-4> Rezhym dostupu: <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2023/54-2023/6.pdf>.
16. Kraus K.M., Kraus N.M., Manzhuira O.V. (2021). *Elektronna komertsiiia ta internet-torhivlia: navchalno-metodychnyi posibnyk*. Kyiv: Ahrar Media Hrup. 454 s.
17. Kraus K.M., Kraus N.M., Kyryliuk Ye.M. (2024). *Pidpriiemnytstvo. Industriia. Ekonomika: imperatyvy instytutsionalnykh zmin ta fenomenolohiia tsyfrovoy transformatsii: monohrafiia*. Poltava: PP “Astraia”. 320 s.

18. Kraus N., Kraus K. (2025). The emergence of sharing and circular economies through the implementation of sustainable development goals. *Ekonomika rozvytku system*, 7(1). S. 12–19. URL: <https://esd-journal.sumy.ua/index.php/journal/article/view/80/73>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2707-8019/2025-1-2>.
19. Kraus N., Kraus K., Babukh I., Lisitsa V., Novikova O. (2023). Activities of Digital Platforms on the Basis of Clusterization and Innovative Development Strategies in the Conditions of European Integration. *WSEAS Transactions on Environment and Development*, Vol. 19, Art. #108. 1179-1195. URL: <https://wseas.com/journals/ead/2023/c205115-1122.pdf>. DOI: 10.37394/232015.2023.19.108. Print ISSN: 1790-507, E-ISSN: 2224-3496.
20. Kryvokulska N.M., Bohach Yu.A. Ekolohichniy franchaizynh ta outsorsynh yak innovatsiini instrumenty vedennia biznesu // *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. Vypusk 17. 2017. S. 355-361.
21. Kozlovtsya V.A. Udoshkonalennia instytutsionalnoho seredovyshcha stymuliuvannia ekolohichno chystoho vyrobnytstva v ahropromyslovii sferi: publichnyi ta vnutrishno-korporatyvnyi riven // *Ahrosvit*, № 13, 2018. S. 63-72.
22. Ohinok S.V. Franchaizynh yak chynnyk mizhnarodnoho naukovo-tekhnichnoho obminu // *Naukovo-vyrobnychiy zhurnal «Biznes-navihator»*. S. 50-52. Rezhym dostupu: http://business-navigator.ks.ua/journals/2018/44_1_2018/11.pdf.
23. Kraus N., Kraus K., Marchenko O. (2025). Actualization of “smart” ecological franchising in the system of international economic business relations. *Modern Economics*, 49, C. 119-123.
24. Nikolaichuk T.O. Vykorystannia franchaizynhovykh uhod u sferi zapovidnoho fondu: plusy ta minusy // *European scientific journal of Economic and Financial innovation* №2(4) (2019). S. 14-20. DOI: <http://doi.org/10.32750/2019-0202>